

A photograph of a forest landscape. In the foreground, there is a large, conical pile of reddish-brown mulch or wood chips. The background is filled with tall, slender trees, likely birches, with green foliage. The sky is visible through the canopy.

Raivioniemen luontoselvitys ranta-asemakaavan muutosta varten

KimmoKaava

3.12.2021

LUONTO
SELVITYS KANGAS

Pia Kangas · Luontokartoittaja (EAT) · 0405944222
pia@luontoselvityskangas.fi · www.luontoselvityskangas.fi
Urpakuja 8, 98530 Pyhäntä · Y-tunnus: 2997914-4

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	2
2 LUONTOKOhteiden arvottaminen	3
3 LUONTOSelvitys raivioniemen alueesta	4
4 HUOMIOITAVAT KOhteET JA LAJISTO.....	8
5 SUOSITUKSET KOSKIEN KAAVOITUSTA.....	8
LÄHDELUETTELO.....	9

Pohjakartat: © Maanmittauslaitos 2021

Valokuvat: Niina Sankari

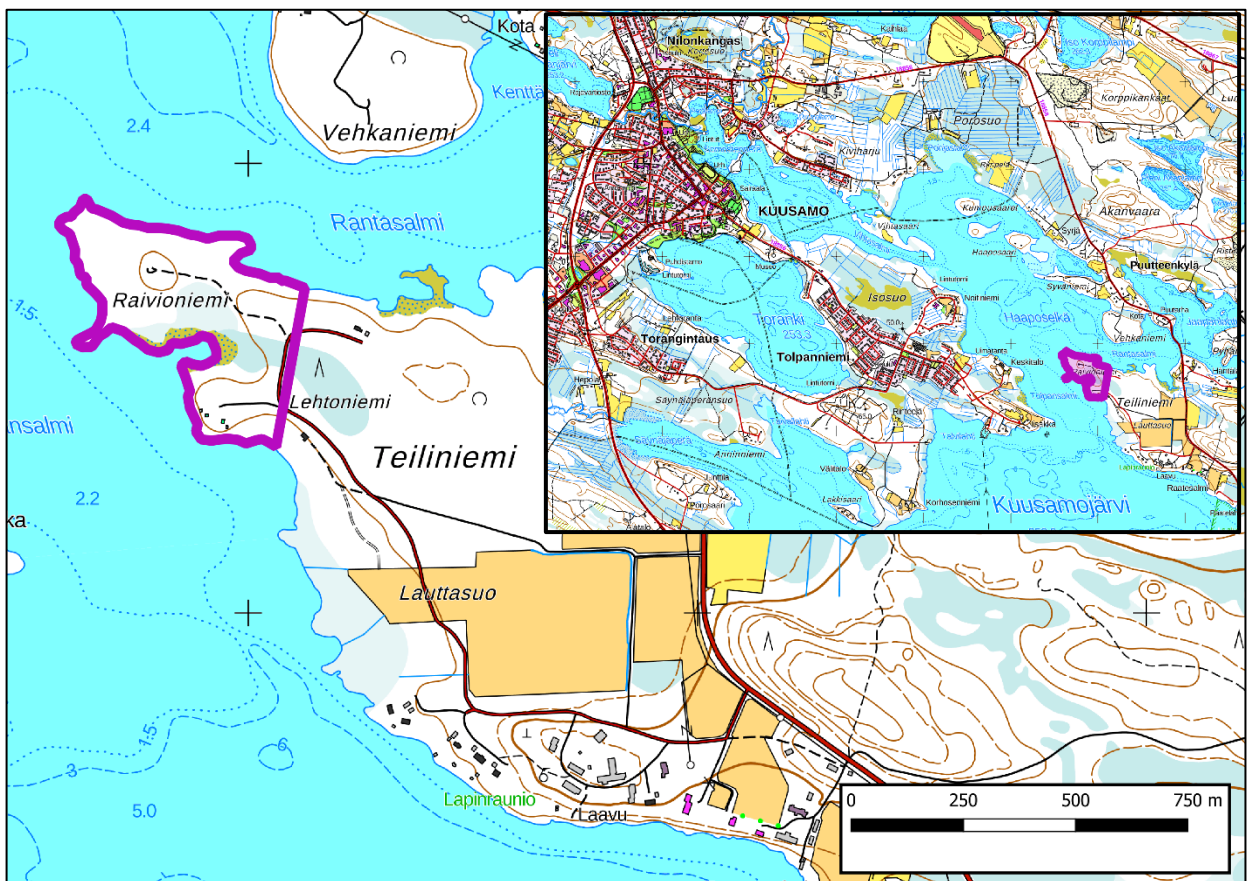
Kannen valokuva: Tuoretta kangasmetsää Raivioniemessä

1 JOHDANTO

Kuusamon Raivioniemen ranta-asemakaavaan ollaan laatimassa muutoksia. Kaavoituksen kohteena oleva alue sijaitsee Kuusamosta noin viisi kilometriä kaakkoon Kuusamojärven rannalla, Teiliniemen kärjessä (Kuva 1). Kaavoittajana toimii KimmoKaava. Luontoselvitys on tilattu kaavoittajan toimesta.

Luonnontieteellisen keskusmuseon ylläpitämästä laji.fi paikkatietojärjestelmästä on tilattu lajitiedot Raivioniemen sekä sen läheisyydestä. Kaavoitusalueelta ei ole tiedossa uhanalaisten tai huomionarvoisten eliölajien havaintoja, eikä metsälain mukaisia luontokohteita. Alueella ei ole suojelualueita eikä arvokkaita kallio- tai moreenialueita. Se ei sijaitse pohjavesialueella (Suomen ympäristökeskus 2021). Myöskään arkeologisia kohteita alueelta ei ole tiedossa (Paikkatietoikkuna).

Kaavoitusalueelle tehtiin maastotyöt 26.8.2021. Inventoinnin teki kokenut FM biologi Niina Sankari. Luontotyyppien, putkilokasvien ja sammalten osalta ajankohta oli hyvä inventoinnille. Linnuston havainnoinnille ajankohta oli myöhäinen. Linnustoa ei kartoitettu tarkemmin, mutta muun kartoituksen ohessa tehdyt havainnot merkittiin muistiin.

Kuva 1. Raivioniemen kaava-alue on rajattu kartalle violetilla.

2 LUONTOKOhteiden arvottaminen

Huomionarvoisten luontotyyppien ja lajien inventointien tausta-aineistossa on hyödynnetty seuraavia olemassa olevia paikkatietoaineistoja:

- Pohjavesialueet (SYKE)
- Arvokkaat kallioalueet (SYKE)
- Arvokkaat moreenimuodostumat (SYKE)
- Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat (SYKE)
- Arvokkaat kivikot (SYKE)
- Soidensuojelun täydennysehdotus (SYKE)
- Suojellut alueet (SYKE)
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (SYKE)
- Huomionarvoinen lajisto (Luonnontieteellinen keskusmuseo / laji.fi)
- Erityisen tärkeät elinympäristöt (Metsäkeskus)
- Muinaisjäännökset ja kulttuuriperintökohteet (Paikkatietoikkuna)

Huomioitavat luontotyypit on arvioitu seuraavasti:

Vesilain (587/2011) 11 §:n mukaan luonnontilaisen enintään kymmenen hehtaarin suuruisen fladan, kluuvijärven tai lähteen luonnontilan vaarantaminen on kiellettyä. Vesilain vesiluontotyyppien suojelu rajoittuu lain perustelujen mukaan itse vesimuodostumaan, mutta lain käytännön soveltamisessa vesimuodostuman lähiympäristö luetaan mukaan. (Vesilaki 587/2011). Lähteiksi luokitellaan lähteet, tihkupinnat ja lähdepurot.

Luontotyyppien uhanalaisuus 2018 pohjautuu 120 eri tutkijan ja asiantuntijan yhteistyönä valmistuneeseen raporttiin, jossa on arvioitu Suomen 400 luontotyyppien uhanalaisuus. Luontotyyppien uhanalaisuus on koottu punaiseen kirjaan osaan 1 ja 2 (Kontula & Rainio 2018). Luontotyyppien arvioimisessa maastossa on käytetty apuna soiden osalta Sata suotyyppiä -teosta (Eurola ym. 2015), lähteiden osalta Suokasvillisuusopasta (Eurola ym. 1995) sekä metsätyyppien osalta Metsätyypit - kasvupaikkaopasta (Hotanen ym. 2018). Inventointialue kuuluu luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa Pohjois-Suomen arviointialueeseen. Uhanalaisuusluokitus on seuraavanlainen:

CR	Äärimmäisen uhanalainen
EN	Erittäin uhanalainen
VU	Vaarantunut
NT	Silmälläpidettävä
LC	Säilyvä
DD	Puutteellisesti tunnettu
NE	Arvioimatta jätetyt

Luonnonsuojelulain (1096/1996) 29 §:n mukaisia luontotyyppejä ei saa muuttaa niin, että luontotyyppien ominaispiirteiden säilyminen kyseisellä alueella vaarantuu (Luonnonsuojelulaki 1096/1996). Luonnonsuojelulain mukaisen luontotyyppien rajauksen tekee Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Metsälain (1093/1996) 10 §:n mukaisten erityisen tärkeiden elinympäristöjen säilyminen on turvattava metsien käsittelyssä. Kohteet rajataan leimikon ulkopuolelle hakkuiden suunnittelujen yhteydessä. Metsälakikohteiden rajauksesta vastaa paikallinen Metsäkeskus.

Huomioitavat putkilokasvit ja sammalet on arvioitu seuraavasti:

Luontodirektiivin II- ja IV-liitteiden lajit. Luonnonsuojelulain 49 §:n perusteella luontodirektiivin liitteen IV lajit ovat yhteisön tärkeinä pitämiä eläin- ja kasvilajeja, alalajeja tai lajiryhmiä. Nämä lajit edellyttävät tiukkaa suojelua, ts. niiden tahallinen tappaminen, pyydystäminen, kerääminen, häiritseminen erityisesti pesinnän aikana sekä kaupallinen käyttö on kielletty. Näiden lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen on kiellettyä. Luontodirektiivin II-liitteessä lueteltujen lajien merkittävien esiintymispaikkojen hävittäminen tai heikentäminen on kielletty luonnonsuojelulain 47 § 5 momentin mukaan. Elinpaikka on merkittävä, jos se vaikuttaa lajin suotuisan suojelun tason saavuttamiseen tai säilyttämiseen.

Rauhoitetut lajit. Luonnonsuojelulain 42 §:n perusteella rauhoitetun kasvin tai sen osan poimiminen, kerääminen, irti leikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen on kielletty.

Erityisesti suojeltavat lajit. Luonnonsuojelulain 47 §:n perusteella erityisesti suojeltavien lajien säilymiselle tärkeää esiintymispaikkaa ei saa hävittää eikä heikentää. Kielto tulee voimaan, kun ELY-keskus on rajannut esiintymispaikan ja tiedottanut siitä maanomistajalle.

Suomen lajien punainen lista 2019 on luettelo kaikista hävinneistä, uhanalaisista, vaarantuneista, silmälläpidettävistä ja puutteellisesti tunnetuista lajeista (Hyvärinen ym. 2019). Luonnonsuojelulain mukaan laji voidaan säätää uhanalaiseksi, jos sen luontainen säilyminen Suomessa on vaarantunut.

Alueellisesti uhanalaiset lajit 2020 on luettelo alueellisesti uhanalaisista lajeista. Inventointialue kuuluu pohjoisboreaaliseen Koillismaan (4a) alueeseen.

Suomen vastuulajit ovat lajeja, joiden suojelemisessa katsotaan Suomella olevan kansainvälinen vastuu tiettyjen pohjoisten alkuperäislajien säilyttämisestä. Vastuu merkitsee lähinnä sitä, että lajin seuranta ja tutkimusta on tehostettava ja että lajin elinympäristö tulee ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa – lajit eivät välttämättä ole uhanalaisia. Lainsäädännössä määriteltyä asemaa vastuulajeilla ei ole.

3 LUONTOSELVITYS RAIVIONIEMEN ALUEESTA

Kallioperä Raivioniemen alueella on migmatiittista tonaliittia. Maaperä on hiekkaa, paitsi kaavoitusalueen eteläinen niemi (Lehtoniemi) on hiekkamoreenia ja suonotkelma saraturvetta. Metsäkasvillisuusvyöhykkeiden aluejaossa kohde sijoittuu pohjoisborealiselle Koillismaan vyöhykkeelle (4a) ja suokasvillisuusvyöhykkeiden aluejaossa Kuusamon rinnesoihin (4b). Eliömaakunnaltaan kaavoitusalue kuuluu Koillismaahan (Ks), ja luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa Pohjois-Suomeen arviointialueeseen. Maisemamaakuntajaossa kohde sijaitsee Kainuun ja Kuusamon vaaramaalla, Kuusamon vaaraseudulla.

Raivioniemen kaavoitusalueen metsät ovat pääasiassa nuorehkoa tai keski-ikäistä, aikoinaan harvennettua sekametsää (Kuva 2). Puustossa on myös joitakin haapoja ja raitoja sekä varttuneita kuusia. Pääpuulaji vaihtelee siten, että soistuneen rantametsän pääpuu on hieskoivu, keskellä niemeä pääpuulaji on kuusi ja paikoin on pienialaisia mäntyvaltaisia laikkuja. Metsätyypiltään Raivioniemen metsät ovat pääosin tuoretta pohjoisen mustikkatyyppin kangasmetsää (pMT). Peittävimmat varvut ovat mustikka, puolukka ja juolukka. Sammalkerroksen valtalajeina kasvavat metsäkerrossammal ja seinäsammal. Lahopuustoa on melko vähän, ja joitakin kelomäntyjä on kannoista päätellen kaadettu. Keskellä niemeä havaittiin muutamia tuoreita tuulenskaatoja. Vanhan rantavallin

reunoilla, kivennäismaatasanteella on useita kookkaita muurahaispesiä puiden tyvillä (Kuva kannessa). Ilmeisesti Kuusamojärveä on aikoinaan kuivattu laskemalla vedenpintaa, ja rantavalli lienee niitä peruja.

Kuva 2. Raivioniemen keskiosan kangasmetsää.

Järven rantaa kiertävä nuoren metsän kaistale on koivuvaltaista ja pohjakerroksessa vallitsevat suosammalet (Kuva 3). Korpirahkasammal, haprarahkasammal ja rämerahkasammal muodostavat monin paikoin yhtenäisen maton puiden ja metsävarpujen sekä vaiveron alle. Kuivemmillä kohdilla rahkasammalten sijaan kasvaa metsäkerrossammalta ja korpikarhunsammalta sekä hieman palmusammalta. Varpujen lisäksi rantakoivikossa on ruohokanukkaa, isotalvikkia, kevätpiippoa, nurmilauhaa ja metsätähteä.

Kuva 3. Rantakoivikkoa Raivioniemen kärjen rannan tuntumassa.

Lähes koko Raivioniemeä kiertää rannimmaisena sankkakasvuinen, noin metrin tai parin levyinen pajukko (Kuva 4). Kiiltolehtipajun ja pohjanpajun muodostaman pajuvyön läpi on vaikea päästä paitsi pensaskerroksen tiheyden takia, myös hyllyvän luhtapohjan vuoksi. Lisäksi Kuusamojärven vedenpinta vaikutti olevan kartoitushetkellä suhteellisen korkealla. Pajukon putkilokasvilajisto on samaa kuin avoluhdalla (Kuva 5). Luhdan lajistoon kuuluvat muun muassa vehka, järvikorte, pullosara, luhtavilla, terttualpi, kurjenjalka ja raate. Sammalkerroksessa runsaana kasvavat haprarahkasammal ja okarahkasammal.

Kuva 4. Luhtaista rantapajukkoa kuvattuna Raivioniemen luoteiskärjestä.

Kuva 5. Avoluhtapoukama Lehtoniemen ja Raivioniemen välissä.

Raivioniemen ja Lehtoniemen välinen suojuotti on vähäravinteista (oligotrofista) rämettä (Kuva 6). Suotyyppiltään se on elinvoimaisiin (LC) luontotyyppeihin lukeutuvaa isovarpurämettä (IR). Peittävimmit putkilokasvit ovat vaivaiskoivu, suopursu, vaivero, hilla, mustikka ja juolukka. Sammallajistossa havaittiin muun muassa rämerahkasammalta ja korpirahkasammalta sekä karhunsammalia. Rämeen keskellä on Kuusamojärven laskeva vanha oja, joka on kasvamassa umpeen.

Kuva 6. Isovarpurämejuotti Raivioniemen ja Lehtoniemen välissä.

Lehtoniemessä on ollut aikoinaan pelto tai niitty. Se näkyy myös vuoden 1967 peruskartalla (vanhatkartat.fi - verkkopalvelu). Umpeenkasvaneen, koivikkoisen ja heinittyneen pellon eteläreunalla kasvaa rykelmä keski-ikäisiä ja varttuneita haapoja (Kuva 7). Haapojen rungoissa ei nähty koloja, mutta rungoilla kasvaa oksien arpikohdissa elinvoimaisiin (LC) lajeihin lukeutuvaa haavankääpää (*Phellinus tremulae*). Kuolleita haapoja ei paikalla vielä ole, mutta useat haavat ovat elinkaarensa loppupuolella. Kasvillisuustyypiltään haavikko ja koko Lehtoniemi on samaa mustikkavaltaista tuoretta kangasta kuin pääosa Raivioniemen metsästä.

Kuva 7. Lehtoniemen haapavaltaista tuoretta kangasta. Taustalla näkyy kastikkavaltaisen entisen pelto- tai niittysarka.

4 HUOMIOITAVAT KOHTEET JA LAJISTO

Raivioniemen kaava-alueelta ei löytynyt maastokäynnillä uhanalaista tai huomionarvoista kasvi- tai eläinlajistoa eikä uhanalaisia luontotyyppejä. Laji.fi-tietokannassa on Lehtoniemen suoperukkaan tallennettu vanha, epätarkka ja jo hävinneeksi arvioitu havainto uhanalaisesta vaarantuneesta (VU) lettosarasta vuodelta 1949. Havainnon kuvauksessa on paikaksi merkitty Lauttasuo, joka ei kuulu Raivioniemen kaava-alueeseen. Raivioniemen suoperukka ei ole soveliaista ympäristöä vaateliaalle lettosaralle, eikä sitä näin ollen voi esiintyä Raivioniemen ranta-asemakaava-alueella.

Linnuston tarkkailun suhteen maastotöiden ajankohta oli myöhäinen. Muutolle valmistautuvien lintujen sekaparvia pyrähteli puissa, ja kaksi silmälläpidettäviin (NT) lajeihin lukeutuvaa kuukkelia kävi tervehtimässä kartoittajaa. Sekaparvissa oli useita yksilöitä punakylkirastaita, peippoja, punatulkkuja, pajulintuja ja talitiaisia. Lintujen pesiä ei havaittu. Kookkaimmat haavat kierrettiin ympäri katsellen mahdollisia koloja, mutta puusto vaikutti sen verran elävälle ja nuorehkolle, että koloja ei havaittu. Yhden koivun tyvellä havaittiin kärpän tai lumikon kolo ja jätöksiä kolon suuaukolla.

Maisemallisilta piirteiltään Raivioniemi ei nykyisellään ole merkittävä. Mistään kohtaa ei avaudu järvelle maisemaa, koska niemeä kiertää tiheä luhtainen pajukko. Vain Lehtoniemessä nykyisellään olevien vapaa-ajan asuntojen sekä niemien välisen avoluhtapoukaman rannalta näkyy Kuusamojärvi.

5 SUOSITUKSET KOSKIEN KAAVOITUSTA

Raivioniemen kaavoitusalueen luontoarvot ovat vaatimattomat, joten rakentamiselle ei ole luontoselvityksen perusteella rajoitteita. Rakentamista koskevat Raivioniemellä yleiset vesistöjä suojelevat vaateet ja suositukset, eli rantoja ei suositella kaivettavan eikä ojia tule tehdä vesistöihin päin. Hulevesiä ei myöskään tule johtaa vesistöihin.

Rakentamiselle soveliaimmat paikat ovat niemen keskiosan kivennäismaatasanteella, johon myös iäkkäin puusto sijoittuu. Puustoa olisi hyvä jättää mahdollisimman paljon pystyyn, jotta maisema ja ympäristö säilyttäisivät sen tilan, joka paikalla nykyisin on. Myös suuret muurahaiskeot sijoittuvat rakentamiselle sopivimmille paikoille. Osa pesistä tulee säästää tai huomioida muutoin rakentamisen yhteydessä.

Loma-asuntotonteilla rannan puustoa ja pajukkoa voi hallitusti raivata. Tämä saattaa oikein tehtynä kasvattaa maisemallista arvoa myös Kuusamojärven vastarannoilta päin katsottuna (vrt. Pro Agria 2016, s. 31). Rantapuustoa on hyvä myös säilyttää, jotta rakennukset sulautuvat paremmin maisemaan.

LÄHDELUETTELO

Geologian tutkimuskeskus 2021: Maa- ja kallioperä, rakentaminen ja maankäytön suunnittelu. Verkkopalvelu <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>. Viitattu 22.11.20201

Hotanen, J.-P., Nousiainen, H., Mäkipää, R., Reinikainen, A. & Tonteri, T. 2008: Metsätyypit – opas kasvupaikkojen luokitteluun. Metsäntutkimuslaitos. Metsäkustannus Oy. Helsinki.

Hyvärinen, E., Juslen, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U-M. (toim.) 2019: Suomen lajien uhanalaisuus. Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristökeskus. Garo Oy, Helsinki.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus. Suomen Ympäristö 5/2018. Verkojulkaisu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4819-4>

Luonnonsuojelulaki 1096/1996

29 § Suojellut luontotypit

46 § Uhanalaiset lajit

47 § Lajien esiintymäpaikkojen suojelu

Metsälaki 1093/1996

10 § Monimuotoisuuden säilyttäminen ja erityisen tärkeät elinympäristöt

Paikkatietoikkuna 2021: Maanmittauslaitoksen ylläpitämä verkkosivusto. <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi>. Viitattu 30.11.2021.

ProAgria Etelä-Suomi 2016: Maisema. Opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun.

Suomen lajitietokeskus 2021: Luonnontieteellisen keskusmuseon ylläpitämä verkkosivusto. www.laji.fi. Viitattu 30.11.2021.

Suomen ympäristökeskus 2021: Lapio-latauspalvelu. <http://paikkatieto.ymparisto.fi/lapio/latauspalvelu.html>. Viitattu 30.11.2021.

Vanhat kartat 2021: verkkosivusto. <https://vanhatkartat.fi/#13.59/65.94206/29.2925>. Viitattu 3.12.2021.

Vesilaki 587/2011

2 luku 11 § Eräiden vesiluontotyyppien suojelu